

POLITICA PENALĂ – ETAPE, OBIECTIVE ȘI DIRECȚII DE ACȚIUNE

Igor A. CIOBANU, Iulian GROZA

Catedra Drept Penal și Criminologie

This article is bringing important explanations about the “Preventive Criminology” chapter, especially for the “penal politics” notion and on the “criminology” subject. And in the way to make the purport much clearer, both of the mentioned notions are studied in complicity. Also, there is reminded, with strong facts about what a minutely process is the “criminology research”, describing it stage by stage. As well, the author detected serious changes toward the crime meaning. He explains the new policies of crime and how to make the crimes easier to prevent. In conclusion, a batch of steps are encouraged in the way to improve the fight against crime.

În literatura criminologică națională și străină la capitolul „Criminologie preventivă” întâlnim un șir de noțiuni și concepte, orientate spre diminuarea criminalității, cum ar fi: politică penală; lupta cu criminalitatea; contracararea criminalității; preîntâmpinarea criminalității; profilaxia criminalității și chiar războiul cu criminalitatea etc. Cu toate că aceste noțiuni și concepte se referă la un obiect comun – criminalitatea – totuși, sensul lor nu este întotdeauna identic.

Cel mai larg ni se pare a fi termenul de „*politică penală*” termen diferit, desigur, de „politică” în sensul conducerii statului. Nu se cunoaște cu certitudine cine a utilizat pentru prima dată noțiunea de „politică penală”, dar în anul 1804 Feuerbach îl folosea pe larg pentru a defini unele concepte ale dreptului penal. Pe larg acest termen era utilizat în Rusia sec. XIX de către Ciubinschi, Foinițchi, Pionkovschi ș.a., ca în perioada contemporană să fie preluat de Kudreavțev, Babaev, Minkovschi, Dagheli, Dolgova etc. În criminologia rusă [1] se menționa că „politică penală este parte componentă a politicii generale a statului, care, alături de politica economică, socială, culturală ș.a., are drept scop coordonarea activității organelor de luptă împotriva criminalității...”.

Noțiunea de *politică penală* poate fi privită în două sensuri:

- 1) în sens larg (lato sensu),
- 2) în sens restrâns (stricto sensu).

Lato sensu, prin politică penală se înțelege *ansamblul măsurilor* îndreptate spre diminuarea criminalității, cum ar fi cele juridice, economice, sociale etc.

Stricto sensu, politica penală presupune prezența doar a măsurilor *juridice*, axate pe activitatea nemijlocită a organelor de drept.

Am fi de părere că lupta împotriva criminalității trebuie organizată în toate planurile: juridic, economic, social etc., în asemenea mod acceptând sensul larg al noțiunii de politică penală. Întru a argumenta această opinie, afirmăm că *cercetarea criminologică* este un proces foarte minuțios care presupune studierea legităților apariției și dezvoltării criminalității, a cauzelor și condițiilor (sociale, economice, demografice, culturale, politice etc.) apariției acestui fenomen social negativ, a locului și rolului în acest fenomen a personalității infractorului, ca, în cele din urmă, să fie elaborate *programe* optime de *prevenire a criminalității*.

La rândul său, *cercetarea criminologică* se constituie din trei etape:

- 1) *pregătirea* (formularea întrebărilor, elaborarea ipotezelor științifice și a direcțiilor prioritare de cercetare etc.);
- 2) *de lucru* (pregătirea și distribuirea anchetelor; studierea documentelor, observarea și alte metode de culegere a informațiilor; valorificarea statistică a informațiilor și a datelor obținute etc.);
- 3) *finală* (formularea concluziilor; elaborarea măsurilor concrete în baza cercetării efectuate; realizarea practică ș.a).

Desigur, toate etapele cercetării criminologice sunt importante, dar fără *realizarea practică* munca criminologilor ar fi lipsită de sens. Iată de ce aplicării în practică a rezultatelor cercetărilor i se acordă o importanță deosebită, și anume la:

- elaborarea planurilor complexe de prevenire a criminalității;
- determinarea priorității luptei și elaborarea în aceste direcții a planurilor curente și de perspectivă a activității organelor de drept (de exemplu, în domeniul traficului de ființe umane);

- elaborarea planurilor de dezvoltare socială;
- pregătirea și înaintarea inițiativelor legislative pe problemele actuale de combatere a fenomenului 3k (crimă, criminal, criminalitate);
- publicarea rezultatelor cercetărilor criminologice;
- organizarea și petrecerea conferințelor, seminariilor și meselor rotunde;
- prelucrarea și înaintarea recomandărilor științifice ce au drept scop îmbunătățirea formelor, mijloacelor și metodelor de profilaxie și combatere a criminalității [2].

De rând cu noțiunea de politică penală întâlnim destul de frecvent și noțiunea *lupta împotriva criminalității*, care desemnează sfera de influență a cauzelor și condițiilor care determină și/sau favorizează comiterea crimelor. Tot aici sunt incluse și activitățile organelor de drept în descoperirea și tragerea la răspundere a vinovaților în comiterea crimelor.

Unii autori [3] propun înlocuirea termenului „*luptă*” cu „*controlul*” asupra criminalității, deoarece „*lupta*” presupune o ciocnire activă a intereselor diametral opuse: interesele societății, pe de o parte, și ale criminalității (lumii criminale), pe de altă parte. „Noi reieșim din faptul că *lupta împotriva criminalității* ca categorie social-politică este o activitate strict direcționată de către stat și societate ...” [4]. În izvoarele criminologice mai recente tot mai des întâlnim noțiunea de *control asupra criminalității*: „Criminologia – știință teoretică despre metodele de *control* asupra criminalității și *lupta împotriva ei* ...” [5].

Am fi de părere că mai puțin importante sunt noțiunile și conceptele utilizate, unica ce ar avea importanță este rezultatul final. Totuși, considerăm că cele mai raționale concepte ar fi cele de *politică penală*, care determină *lupta împotriva criminalității*, prioritățile acestei lupte etc. Conceptul de *contracarare*, folosit pe larg în practica din Republica Moldova, îl considerăm tendențios, el fiind prea maximalist: până la lichidarea din „rădăcină” a cauzalității, ceea ce ține de domeniul criminologiei „romantice”.

Criminologia își propune să evalueze măsurile ce se impun în planul luptei cu criminalitatea și să *elaboreze programe* reale, adecvate de prevenire și combatere a acesteia, de resocializare a delincvenților și reabilitare a victimelor. Iată de ce am putea defini *scopul general* al criminologiei ca fiind fundamentarea unei *politici penale* eficiente în *lupta împotriva criminalității*. Anume criminologia contribuie cel mai esențial la particularizarea principiilor de politică penală ale oricărui stat, fundamentând *strategiile* posibile, procedeele și mijloacele, metodele și tehnicile de înfăptuire a acestei lupte în prevenirea și combaterea criminalității. Ținem să menționăm că *lupta împotriva criminalității* nu depinde doar de programele teoretice elaborate, dar și de mijloacele și resursele financiare, materiale și umane pe care statul poate să le atribuie acestui scop. La acest capitol strategia națională de luptă împotriva criminalității are încă multe rezerve.

Obiectivul principal al politicii penale este *prevenirea* criminalității. Înțelegem foarte bine că acesta este un concept vag, puțin definit teoretic și, deoarece vizează un domeniu atât de vast, la un moment dat el devine irealizabil.

Anume pentru realizarea acestui obiectiv și este chemată în ajutor *criminologia*, care are *scopul* de a realiza *studiul științific al criminalității și al profilaxiei acesteia* prin prisma reacției sociale antiinfracționale. Pe de altă parte, criminologia operează și cu conceptul de *personalitate a infractorului* în sensul legii penale, iar aici *obiectivul prevenirii* îl constituie ansamblul de factori care determină și/sau favorizează săvârșirea infracțiunii. Toți acești factori precedă comiterea faptei ilicite. Unii autori [6] consideră că acțiunea preventivă nu va produce efectele scontate dacă se va desfășura izolat, pe domenii sau tipologii infracționale, ci este necesar ca prevenirea criminalității să vizeze fenomenul în întregul său, nu ca totalitate de infracțiuni săvârșite pe un anumit teritoriu, într-o anumită perioadă de timp, ci ca sistem, înțeles ca ansamblu superior organizat de elemente aflate în relații atât între ele, cât și cu întregul căruia i se subordonează.

Parțial am fi de acord, considerând totuși că obiectivele, sfera de acțiune și direcțiile prevenirii criminalității urmează a fi studiate în *mai multe planuri*, nu doar la general. Așa, prevenirea și profilaxia criminalității urmează a fi îndreptată spre următoarele *sfere și direcții* de acțiune:

- 1) prevenirea criminalității la nivel *social*;
- 2) *volumul* prevenirii criminalității;
- 3) *teritoriul* (prevenirea criminalității la nivel teritorial);
- 4) *etapele* prevenirii și influenței asupra obiectivelor profilaxiei;
- 5) *direcțiile* și conținutul prevenirii și profilaxiei criminalității;
- 6) *subiecții* față de care se aplică prevenirea și profilaxia.

Prevenirea și profilaxia criminalității la nivel *social* deosebește trei *niveluri*:

a) prevenirea și profilaxia socială *generală*, legată de activități sociale de lungă durată și de amploare, cu referire la toată populația țării. Aici scopul principal constă în înlăturarea *contradicțiilor*, a problemelor, a greutăților și a greșelilor intervenite pe parcursul dezvoltării sociale.

Toate acestea vizează schimbări spre bine în sfera social-economică, ridicarea nivelului de trai al membrilor societății, îmbunătățirea calității vieții sociale. Aceste măsuri pot fi realizate doar *stabilizând* situația în *economia* Republicii Moldova, iar ca rezultat se va ridica capacitatea de plată a maselor largi ale populației și se va micșora criminalitatea economică și corupția;

b) profilaxia socială *specială* este îndreptată nemijlocit spre înlăturarea factorului criminogen și spre corectarea persoanelor aflate în grupul de risc (care au mai comis anterior crime sau au o situație preinfracțională). Elaborarea și realizarea profilaxiei speciale este generată direct de criminalitate, de starea, structura și dinamica ei;

c) profilaxia *patologiilor sociale* sau a anomaliilor ce apar în societate. Acest nivel reprezintă o îmbinare a primelor două, dar expuse separat din cauza vocației criminogene bine cunoscute. Așa, alcoolismul, consumul de droguri și de alte substanțe cu efecte similare, prostituția, vagabondajul, cerșetoria, nefrecventarea școlii etc. reprezintă categoria principală de risc și față de ea urmează a fi aplicat grupul de măsuri profilactice: primare, intermediare și principale.

După *volumul* și *teritoriul* prevenirii și profilaxiei criminalității deosebim măsuri:

a) *generale*, îndreptate la descoperirea, înlăturarea sau neutralizarea cauzelor și condițiilor care pot genera comiterea actului infracțional. Aceste măsuri pot fi îndreptate față de grupuri mari de persoane (măsuri îndreptate spre lupta împotriva traficului de droguri, traficului de arme, traficului de persoane etc.);

b) *speciale*, îndreptate spre anumite categorii de infracțiuni sau grupuri de infractori (de exemplu, consumatori de droguri, cerșetori, prostituate etc.);

c) *individuale*, adică acele măsuri care se aplică față de persoanele concrete, care se află în pragul comiterii crimei.

Etapele prevenirii și profilaxiei criminalității pot fi clasificate în:

a) etapa *preinfracțională* și

b) etapa *postinfracțională*.

Am prefera totuși ca aceste etape să fie studiate mult mai amănunțit, iar pentru aceasta avem nevoie de o clasificare mai amplă, și anume:

1) etapa *prevenirii și profilaxiei primare la nivel social*;

2) etapa *prevenirii și profilaxiei nemijlocite* față de persoanele din grupul de risc;

3) etapa *prevenirii și profilaxiei în faza pregătirii și/sau tentativei* de infracțiune;

4) etapa *profilaxiei după comiterea* infracțiunii (în faza de anchetă penală și judecată);

5) etapa *prevenirii și profilaxiei după pronunțarea sentinței*, adică în timpul executării pedepsei private sau nonprivate de libertate;

6) etapa *prevenirii și profilaxiei recidivei*, după executarea pedepsei private de libertate (adică în perioada de resocializare postcondamnatore).

Direcțiile prevenirii și profilaxiei criminalității sunt numeroase, și anume:

1) *social-economică*, adică acele măsuri relatate deja în cadrul acestei secțiuni, care au ca scop înlăturarea cauzelor și condițiilor care generează și/sau favorizează criminalitatea;

2) *de organizare și administrare (conducere)*, prin care se înțelege perfecționarea măsurilor statale și obștești de control social. Acest lucru este extrem de important în sfera activității organelor de drept: promptitudinea intervenirii; coordonarea activităților la diverse niveluri și între structuri; specializarea față de anumite genuri infracționale etc.;

3) *juridică*, care are misiunea pregătirii bazei pentru elaborarea și realizarea tuturor măsurilor de prevenire și profilaxie a criminalității. Aceste măsuri juridice urmează să includă:

- perfecționarea legislației, în special penale, administrative, de muncă, economică ș.a.;
- stimularea cetățenilor la participarea activă în prevenirea criminalității;
- reglementarea juridică a activității subiecților profilaxiei (MAI, Procuratura, MJ etc.);
- ridicarea conștiinței juridice a populației;

4) *ideologică* care ar implica pe larg mass-media în popularizarea cunoștințelor juridice; crearea unui climat negativ, ostil, față de criminalitate; formarea la cetățeni a unei poziții morale înalte; ridicarea nivelului de educație și cultură etc.;

5) *psihologico-pedagogică*, care prin intermediul instituțiilor obștești, de învățământ și de informare în masă ar: ridica încrederea populației față de organele de drept și activitatea acestora; înlătura iluzia că lupta împotriva criminalității este doar sarcina poliției; participa la readaptarea și reintegrarea persoanelor eliberate din detenție, a alcoolicilor, consumatorilor de droguri, vagabonzilor etc.;

6) *medicinală*, care are scopul profilaxiei bolilor și tratamentul pacienților; de exemplu, tratamentul consumatorilor de droguri, alcoolicilor, bolnavilor psihici etc.;

7) *tehnică*, care are scopul utilizării mijloacelor tehnice pentru prevenirea și profilaxia criminalității. Așa, de exemplu, sistemele de signalizare; de informare rapidă a poliției; camerele de signalizare; camerele de luat vederi din magazine, depozite etc. ar reduce considerabil riscul comiterii faptei infracționale [7].

În criminologia rusă [8], lupta împotriva criminalității este orientată în trei direcții principale:

- 1) *organizarea generală a luptei*;
- 2) *prevenirea criminalității*;
- 3) *activitatea organelor de drept*.

Pe lângă direcțiile de luptă antiinfracțională aici vedem *obiectivele și sfera de acțiune* atât în plan general, cât și în plan concret.

În cele din urmă, am concluziona că:

- *politica penală* determină *obiectivele, sfera de acțiune și direcțiile* luptei împotriva criminalității;
- fiecare din aceste segmente poate fi realizat doar după activitatea *informațional-analitică de înregistrare* a crimelor;
- ulterior este necesară *studierea* ansamblului de factori care au determinat și/sau au favorizat săvârșirea faptei ilicite, precum și rezultatele luptei cu criminalitatea la etapele precedente;
- *prognoza criminologică* este următorul pas care asigură aprecierea viitorului criminalității și a consecințelor acesteia;
- pentru efectuarea unei prognoze sunt necesare *expertizele criminologice* (a proiectelor de legi, a diverselor proiecte sociale, a programelor naționale de luptă împotriva tipurilor de criminalitate concretă etc.); această sferă a criminologiei este încă mult neglijată în Republica Moldova, de aceea numeroasele recomandări propuse de persoane fără experiență în domeniu (criminologică!) nu au sorți de izbândă;
- în baza aprecierii situației criminologice se determină *strategia* luptei cu criminalitatea; aceasta, manifestându-se ca o artă în lupta dintre două grupuri de interese (noncriminale și criminale), determină direcțiile atacului în scopul obținerii victoriei;
- prioritare în strategia luptei anticriminale sunt *măsurile preventive*, care au scopul de a influența, până la diminuarea de proporții, cauzele și condițiile criminalității (spre exemplu, în lupta împotriva criminalității organizate transnaționale ca măsuri preventive importante ar fi: arestarea conducătorilor, blocarea conturilor bancare și/sau arestarea acestora, încercarea măsurilor de convingere în cazul membrilor de rând ș.a.);
- strategia luptei cu criminalitatea poate fi realizată doar prin *programe* concrete de luptă; această *programare* poate fi de *lungă* durată (până la 5-10 ani), *medie* (până la 1-2 ani) și de *scurtă* durată (de la o lună până la șase);
- pentru viabilitatea programelor de luptă cu criminalitatea este necesară *fundamentarea unei politici penale eficiente*, asigurată de *procesul legislativ*; așa, în Republica Moldova lupta împotriva traficului de ființe umane a fost posibilă doar după adoptarea unei legislații complexe în domeniu (specialiștii discută aprins problema priorității legii penale concrete sau a programului concret de luptă; Academicianul rus V.N. Kudreavțev menționa: „Procesul criminalizării faptelor socialmente periculoase cuprinde câteva faze: înregistrarea și aprecierea tipului concret de manifestări deviante; studiarea cauzelor și condițiilor care au generat apariția acestora; determinarea perspectivelor luptei cu ele; elaborarea proiectului noii legi” [9]);
- pe parcursul realizării programelor de luptă cu criminalitatea pot fi întâlnite anumite piedici, de aceea este necesară *corectarea și coordonarea* acestor programe;
- pentru o realizare cât mai eficientă a luptei împotriva criminalității este necesară crearea unei *rețele de instituții științifice*, pregătirea criminologilor și a altor cadre științifice necesare acestui domeniu, perfecționarea tehnicilor și metodelor de cercetare a fenomenului, și, nu în ultimul rând, realizarea cercetărilor științifice în activitatea practică.

Referințe:

1. Герцензон А.А. Уголовное право и социология. - Москва, 1970, с.178.
2. Желудков А. Криминология (Конспект лекций). - Москва, 2004, с.14-15.
3. Криминология / Под ред. Долговой А.И. - Москва, 1999, с.317-324.
4. Бородин С.В. Борьба с преступностью: теоретическая модель комплексной программы. - Москва, 1990, с.13-15.
5. Карпец И.И. Криминология. - Москва, 1995, с.17.
6. Nistoreanu Gh., Păun C. Criminologie. - București, 1995, p.248-251.
7. Желудков А. *Op.cit.*, p.40-48.
8. Криминология / Под ред. Долговой А.И., p.317-334.
9. Кудрявцев В.Н. Криминология: оптимальные модели // Уголовное право в борьбе с преступностью. - Москва, 1981, с.3.

Prezentat la 11.02.2008